

Om Gamlestaden och Kviberg – källor och lästips

Det finns mycket skrivet om detta områdes långa och dramatiska historia. Förteckningen över källor och lästips är därför uppdelad i epoker enligt kapitelindelningen i boken Gamlestaden – historik och arkitekturguide, 1999. Uppgifter om ytterligare tidningsartiklar mm finns att hämta i: Hulthén, Lage, Litteratur om Göteborg 1921 –1965, 1-2 utgiven av Göteborgs hembygdförening 1984, 1987. Från och med 1966 ingår förteckningen av göteborgslitteratur i föreningens årsbok Göteborg förr och nu.

Från gryta till röse – forntid

Stadsmuseets kartor och register över fornminnen finns att studera i museet.

I dessa böcker ges en mer allmän bild av forntiden:

Cullberg, Carl, *Forntiden i Göteborg*. Fyndmeddelanden 1977, Fornminnesföreningen i Göteborg.

Fångstfolk för 8000 år sedan. Om en grupp stenåldersboplatser i Göteborg. Göteborgs arkeologiska museum, 1988.

Vid älven. Landskapet och människan. Göteborgs arkeologiska museums årsbok 1983/84.

Vid älven. Bygd och viking. Göteborgs arkeologiska museum. Årstryck 1974/78.

I dessa skrifter berörs helt eller delvis Gamlestaden – Kviberg:

Kraft, John, *Labyrinter på svenska västkusten och norska sydkusten*. Fyndrapporter 1983. Göteborgs Arkeologiska Musei undersökningar. (om labyrinten på Storeberget)

Marklund, Helena, *Kvibergsområdet: naturinventering - markvärdesbedömning*. Fritid Göteborg 1996.

Tidland, Arne, *Sägner och fornminnen från Göteborg*. 1957.

Från Götaholm till Gamlestaden - medeltid

Alla mer ingående redogörelser för Göteborgs historia innehåller något kapitel om dess föregångare Nya Lödöse, den medeltida stad som hade sitt centrum vid nuvarande Gamlestadstorg. De fynd som gjorts vid utgrävningarna förvaras i Stadsmuseet. En detaljerad bildkatalog över fynden från den första stora utgrävningen finns i:

Strömbom, Sixten, *Forskningsrapport på platsen för det forna Nya Lödöse 1915 - 1918. Stadskronika, grävningsberättelse och fyndkatalog*. (Skrifter utgivna till Göteborgs stads 300-årsjubileum nr 5) 1924.

Det finns många böcker och dokument rörande Nya Lödöse. De viktigaste är förtecknade i:

Järpe, Anna, *Nya Lödöse* (Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Rapport Medeltidsstaden 60) 1986.

Som komplement till de till största delen mer vetenskapliga verken i Anna Järpes litteraturförteckning finns:

Carlson, Gösta, *Röster från Gamlestaden*, 1981. (Innehåller ett kapitel om livet i Nya Lödöse.)

Gamlestadsskolan har gett ut tre små häften (tryckår saknas):

Nylöse. Sveriges port mot väster 1473 - 1624.

Nya Lödöse. Urval ur tänkeböckerna.

Thornblad, Arne, *Dagligt liv i det gamla Nylöse.*

Ståhlstedt, Bror, *Historik och bilder från utgrävningarna vid Gamlestadstorg 1965. Nylöse stadskyrka*. Detta är en handskriven ögonvittnesskildring av utgrävningarna, med kyrkohistorik.

Just vad gäller den kyrkliga historien som ännu innehåller många frågetecken, finns även något kapitel i:

Lundberg, Bertil, *Gamlestadsförsamlingen och S:t Pauli kyrka i Göteborg 1882 - 1982*. 1982.

Om Hospitalet kan man läsa om i:

Landergren, Sten., *Några anteckningar ur S:t Jörgens sjukushistoria* (S:t Jörgens 700-årsjubileum). 1972.

Punell, George, *Farväl till Lillhagen*. 1995.

Dessutom innehåller Gamlestadens biblioteks klippärmar en hel del artiklar med anknytning till Nya Lödöse, framför allt i samband med 500-årsjubileet 1973.

Från landeri till industri

I Stadsmuseets samlingar ingår möbler och andra föremål från landerierna, och där finns även industrihistorien exponerad. I stadens arkiv, Stadsarkivet, Landsarkivet, Universitetsbiblioteket, Stadsmuseet m.fl., finns de dokument av olika slag som de flesta böcker och artiklar om den här perioden bygger på. Ett urval av Stadsmuseets foton finns att se på väggarna i Gamlestadens medborgarhus.

Bland tryckta källor är Skrifter utgivna till Göteborgs stads 300-års jubileum den utförligaste vad gäller den här tiden och då framför allt:

Bodman, Gösta,: *Fabriker och industrier i det gamla Göteborg 1925*. (nr10)

Fischer, Ernst, *Göteborgs landerier*. 1923 (nr13)

Göteborg. En översikt vid trehundraårsjubileet 1923 över stadens kommunala, kulturella och sociala förhållanden samt viktigaste näringsgrenar. (nr 20)

En nyare och mer vetenskaplig bok om landeriepoken i stort är:

Enhörning, Gunilla, *Landerierna i Göteborgs stadsbyggande*. Chalmers tekniska högskola 2006.

Mer om denna epok i stort finns att läsa i:

Redbergslid med omnejd genom tiderna. 1. uppl. 1947, 2. uppl. 1964.

Fredberg, Carl, *Det gamla Göteborg 1-3. Lokalhistoriska skildringar, personalia och kulturdrag*. Första uppl. 1919-22. Nytryck 1977. Framförallt del 3 tar upp Gamlestaden.

Skarback, Sören, *Göteborg, herrgårdarnas stad*. 1995

När det gäller industrihistoria så finns översikter i:

Göteborgs stadsfullmäktige 1863-1961. 1963.

Birgersson, Lisbeth,& Wrigglesworth, Trad, *Industrihistorisk inventering av Göteborgsområdet*. 1984.

Om Gamlestadens Fabriker kan man läsa bl.a. i:

Carlander, Axel Christoffer, *Under arbetets banér: ett besök vid Gamlestadens fabriker i Göteborg* Av Quidam, pseud. 1903.

Gamlestadens fabriker. (red Victoria Ask) Antiquum 2003.

Hesselgren, Eva: *Vi äro tusenden. Arbets- och levnadsförhållanden inom svensk textilindustri med särskilt avseende på Gamlestadens Fabriker 1890-1935*. Akademisk avhandling, Stockholm 1992.

Hjern, Kjell, *Gamlestadens Aktiebolag 100 år*. 1965.

Swalander, Olof, *Gamlestadens fabriker AB*. 1944.

Om SKF finns mycket skrivet t. ex.:

Steckzen, Birger, *SKF. Svenska Kullagerfabriken. En svensk exportindustris historia 1907-57*. 1957.

Vi på kulan. SKF:s verkstadsklubb 1907- 82. 1982.

Ytterligare ett tjugotal skrifter om SKF finner man vid en sökning på SKF i ”Valfria sökord” i folkbibliotekens katalog www.gotlib.goteborg.se

Alelyckans vattenverk kan man studera ingående i:

Bjur, Hans, *Vattenbyggnadskonst i Göteborg under 200 år*. 1988.

Om Odhners finns:

Hertzberg, Åke, *Odhner i Gamlestaden berättar*. 1997.

Wassén, Henry, *Odhners historia. Illustrerad krönika över en maskin att räkna med*. 1945.

Kvibergs militära historia finns att läsa i:

Bruce, Ingela, *Kvibergs kaserner: arkitekturanalys och historisk studie av K Göta Artilleriregementets kaserner i Göteborg år 1895*. Uppsats vid Göteborgs Universitet, Bebyggelseantikvarisk avdelning 1980.

Kvibergs kaserner: Militär byggnation under ett sekel. Göta luftvärnsreg. 1994.

Kvibergs skytteförening 1898-1948. Kvibergs skytteförening, 1998.

Kungl. Göta Artilleriregemente. 1-2. 1952, 1962.

LV 6 50 år. Utgiven av LV 6 Kamratförening 1992.

Om krig och krigare i just i denna del av landet berättar:

Jonson, Klas, *Glömda segrare*. 1943.

Om Kvibergs kyrkogård finns att läsa i:

Emanuelsson, Lena, *Kvibergs kyrkogård*. Göteborgs kyrkogårdförvaltning, 2001. Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, 16.

Leidenborg, David, *Gunnar Asplund & Kvibergs krematorium*: C-uppsats vid Konstvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet vt 1993.

Om skolväsendet i Gamlestaden kan man läsa i *Göteborg förr och nu* 1980: Jonsson,O: "Hagahedens gamla skola och Gamlestadens".

I Gamlestadens biblioteks klippärmar finns många artiklar, framför allt av Gunnel Mattson, om landeriepoken.

Från Lången till Havskatten

En genomgång av Gamlestadens framväxt kvarter för kvarter, mot bakgrund av det ekonomiska och bostadspolitiska läget i Göteborg finns i:

Arbete-trafik-bostad: Industrisamhällets stadsbygge i Gamlestaden. Examensarbete. Chalmers Tekniska Högskola.1979.

Såväl bebyggelsens som stadsdelens historia finns i:

Atlestam, Ingrid, *Gamlestaden; historik och arkitekturguide*. Göteborgs Stad Kortedala 1999

Upptäck nordost! (Gamlestaden, Kviberg, Utby, Kortedala, Bergsjön) Göteborgs Stadsmuseum 2006.

Årligen utkommer:

Besökskartan Kortedala- Bergsjön (Kartografiskt material)

Senare utveckling och planering speglas i:

Förslag till områdesprogram - Gamlestaden. 1 Beskrivning. 2 Analyser, rekommendationer och bilaga om tillgänglighet. 1984.

Gamlestaden - områdesprogram. 1987.

Från 1990 och framåt har ett tjugotal olika planer för om- och utbyggnad i Gamlestaden och Kviberg tagits fram av Stadsbyggnadskontoret. De hittar man i folkbibliotekens katalog www.gotlib.goteborg.se genom att skriva in Gamlestaden i "Valfria sökord". Sök även på Kviberg och Marieholm. Sortera efter årtal, så kommer det nyaste först. Stadsbyggnadskontorets planförslag från och med 2008 finns på deras del av www.goteborg.se

Människorna i husen på gatorna och på arbetsplatserna kommer till tals och blir levande i:

Birro, Marcus, *Landet utanför*. Roman 2003.

Burgren, Wiktor, *Minnen och glimtar från ett 50-årigt arbetsliv*. 2 uppl 1999

Carlson, Gösta, *Röster från Gamlestaden*. 1981.

Carlson, Gösta, *Skammens hus*. 1990. .Roman.

Forsman, Per (pseud), *Vägen kröker*. 1981. Roman.

Gamla Gamlestadspojkar 40 år. 1947-1987. 1986.

Gamla Gamlestadspojkar 50 år. 1947-1997. 1997.

Grehn, Taimi, *Paradhandukar och brobygge*. Särtryck ur Meddelanden Etnologiska institutionen Göteborgs Universitet nr 8 1987.

Götaholm BK 1924 – 1994: 70 år. Götaholm bollklubb. 1994.

Isaksson, Folke, "Man är inte gammal förrän man är död." Glynne Kihlberg, metallarbetare (SKF) i samarbete med Folke Isaksson. 1973.

Isaksson, Folke, Stenarna väntar på sin födelse. Ur: Isaksson, F & Kihlberg, G: *Samtal 1970-94*. 1994.

Karnstedt, Torgny, *Gnistskärmen*. 1990. Roman.

Ninnisdotter, Gun, *Bakgårdsblues*. Roman 1993.

Ninnisdotter, Gun, *Kvällen är evig i nattens mörker*. Roman 1996.

Nyblom, Per-Olof, *Djävla Tonfiskare. Samtal om våra liv*. 1978.

Olsson, Ingmar, *Ekorrhjulet*. Roman.1978.

Olsson, Ingmar, *Flipperspelet*. Roman.1980.

Bilder från ett svunnet Gamlestaden finns i:

Garellick, Robert, *Bilden av Göteborg: färgfotografier 1910 – 1970: centrum, österut, österut*. 2003.

Agroth, Stig Allan, *Gamlestadsmotiv; fem reproducerade teckningar*. Länssparbanken 1973

En annan bild av stadsdelen ges i:

Berg, Karin, *Göteborg genom spårvagnsfönstret: (tio resor i Göteborg)* 1994. (Fritidskarta) Bergsjön, Kortedala, Kviberg. Utby IK 1999.

Gamlestaden Marieholms industriområde GMI, Gamlestaden Marieholms industriförening. 2001.

Johansson, Maria, *Gamlestaden: från Gamlestads torg till solgårdarna: stadsvandringar*. Ur Arbetet 4 jan 1983.

Gamlestadens biblioteks klippärmar innehåller åtskilliga artiklar om ett nyligen svunnet Gamlestaden och är i sig en fortlöpande dokumentation av livet i Gamlestaden som det avspeglas i tidningsspalterna.

Föreningar, som t.ex. Gamlestadspojkarna, har omfattande arkiv med foton och andra dokument.

Gamlestadens bibliotek började 1989, i samarbete med Fritid Gamlestaden - Utby, ge ut tidskriften *Läsvärt*. Utgivningen övertogs efter några år av stadsdelsförvaltningens informationsavdelning och *Läsvärt* blev den nya förvaltningens hushållstidning. 2001 bytte den namn till *Kortet* och upphörde 2003.

Åren 2003-2008 fanns *Nordost i Fokus*, ett infoblad i samarbete med Bergsjöns, Gunnareds och Lärjedalens stadsdelsförvaltningar, som bilaga i Metro.

År 2007 började SDF Kortedala åter ge ut en egen hushållstidning, *Kortedalabladet*

Ritningar och andra handlingar rörande nu existerande hus finns hos Stadsbyggnadskontoret. Dokument rörande försvunna hus kan eventuellt spåras i Stadsarkivets samlingar.

Från mot till mot – Gamlestaden mitt i trafiken

Vägen till Göteborg. Utgiven av Göteborgs gatunämnd, mars 1968. Boken är en samling artiklar kring vägshistoria utgiven med anledning av de stora vägprojekten Tingstadstunneln och Älvsborgsbron. Den utmynnar i en ur dagens perspektiv naiv och okritisk hyllning till bilismens och motorvägarnas genomkorsande av Göteborg. Den innehåller mycket intressant historiskt material och har nu alltså hunnit bli historia själv.

Arbete - trafik - bostad. Industrisamhällets stadsbygge i Gamlestaden. Examensarbete vid avdelningen för stadsbyggnad Arkitektursektionen. Chalmers februari 1979. Boken ger en historisk bakgrund till situationen i Gamlestaden under slutet av sjuttioalet och diskuterar möjliga framtida lösningar, varav en del blivit verklighet. Även detta ett exempel på aktualitet som blivit ett värdefullt historiskt dokument.

Isaksson, Magnus, *Det nya Gamlestaden: en miljö och trafiksäkerhetsprioriterad stadsdel*. Chalmers tekniska högskola. 1994.

Ångslupstrafiken på Sävveån, artikel i tidskriften *Ångbåten*; nr 117 (2004:4)

Artiklar och småtryck om och med planer, utredningar och diskussioner, varav mycket redan är historia, finns i Gamlestadens biblioteks lokalhistoriska samling och till viss del i folkbibliotekens katalog www.gotlib.goteborg.se , skriv bara in Gamlestaden i "Valfria sökord" och sortera efter år, så kommer de nyaste först! Sök även angränsande områden som Marieholm, Utby, Kviberg och Kortedala

Stadsbyggnadskontorets planförslag från och med 2008 finns på deras del av www.goteborg.se

Ingrid Atlestam

2009-04-22